

НОВА ПАРАДИГМА ФІЛОСОФІЇ ЕКОНОМІКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Актуальність теми дослідження. Тему нової парадигми філософії можна назвати однією із найактуальніших, адже вступ людства до нової фази цивілізаційного розвитку приніс нові оптимістичні прогнози, які були характерними для населення і вчених з розвинутих країн, де розповсюдження сучасних інформаційнокомунікаційних технологій дозволило не тільки укріпити їх економічне лідерство, але й зміцнити ринкову глобалізацію у світовому господарстві. **Мета дослідження:** аналіз філософії економіки як нового наукового напрямку, в контексті якого висяється сутність неоекономіки, інформаційної економіки, економіки цивілізації, що розвиваються в умовах інформаційної глобалізації. **Об'єктом дослідження** є теоретико-методологічні засади філософії економіки. **Предметом дослідження** є ознаки розвитку філософії економіки у сучасному світі. **Завдання дослідження:** аналіз методологічних підходів до філософії економіки; пояснити суть економічної синергетики. В сучасних умовах виникає багато різноманітних видів і типів економічного знання – економіка інформаційно-комунікативних технологій, мережева економіка, економіка глобальних процесів, економіка інтелектуальної власності, інноваційна економіка, інвестиційна економіка (інвестиції в людський капітал), інформаційна економіка, соціальна економіка, економіка знань, екологія (наука, що досліджує екологоекономічні системи різного рівня), економіка природокористування. Серед всіх видів знань виділяється економіка знань як тип економіки, у якому значна частина валового національного продукту (ВНП) створюється в галузях, які безпосередньо відтворюють нові знання, інформаційні блага і послуги, а також обладнання для передачі і обробки знань та інформації. Наприклад, в ЄС і США частка вироблених за допомогою високих технологій товарів і послуг у загальному об'ємі ВНП перевищує 70%. Якщо не так давно головною складовою національного багатства були основні фонди, тобто основний капітал, то сьогодні в США, розвинутих країнах, Китаї $\frac{1}{4}$ його приходить на людський капітал. В Україні цей показник рівняється біля 50%. Становленню економіки знань сприяє експоненційно зростаючий попит на послуги, які здійснюються через посередництво інформаційно-комунікаційних технологій - ІКТ (сотовий і супутниковий зв'язок, цифрові телебачення і радіо, телемедицина, Інтернет, електронний уряд, електронну демократію і т.п.). Перехід до стадії інформаційного суспільства розширяє горизонти економічного розвитку, раніше обмежені проблемою «меж зростання». Сьогодні нові технологічні вирішення дозволяють не тільки більш економічно використовувати кінцеві і невідтворювані природні ресурси, але й поступово відмовлятися від їх використання, так як сучасна економічна теорія, її індустріальна парадигма не спроможні розкрити процеси і явища, характерні для нової економіки і суспільства [1]. Існують два методологічних підходи до філософії економіки: 1) техніко-економічний, направлений на вивчення раціонального і ефективного використання природних ресурсів, засобів виробництва та їх відтворення у процесі людської життєдіяльності; 2) соціально-економічний, який вивчає відносини людей, що диктуються відносинами власності. П.Самуельсон відзначав, що інтелігентна людина повинна знати не тільки про інфляцію і депресії, національний дохід, заробітну плату, ціни та прибуток, але і в першу чергу знати методику, яка допомагає йому аналізувати умови економічного життя, забезпечувати швидкий економічний прогрес і стійкість, ефективну систему ціноутворення і раціональне використання ресурсів. Якщо дотримуватися положення про певний внесок представників різних напрямів, течій і шкіл філософії економіки у розвиток цієї науки, то постає проблема їх синтезу в одне найзмістовніше визначення. Для цього необхідно дотримуватися таких основних методологічних передумов: 1) можуть бути визначення, що відображають предмет філософії економіки на рівні, здебільшого, поверхневих зв'язків (форм вияву сутності), на рівні сутності першого порядку, глибшої сутності (другого і т.д. порядку); 2) у визначенні предмета даної науки має бути втілений принцип суб'єктивно – об'єктивних відносин (з одного боку, це певні відносини між людьми в тій чи іншій сфері, з другого – такі відносини пов'язані з виробництвом і привласненням певних об'єктів); 3) щоб синтезувати позитивні аспекти наведених визначень, потрібно використати методологію найкоротшого, розгорненого і повного визначення філософії економіки. У найкоротшому визначенні фіксується глибинна внутрішня сутність явища (її ядро), у розгорненому – сутність явища або процесу в цілому (з урахуванням основних ознак, властивостей, якісних сторін сутності; у повному – найважливіші аспекти, що виходять за межі філософсько-економічної сутності й охоплюють окремі найсуттєвіші характеристики соціальних, політичних, правових, морально-етичних та інших проблем розвитку надбудовних відносин; 4) визначення може охоплювати цілі історичні періоди, включаючи суспільно-економічні формації чи стадії економічного розвитку – індустріального, постіндустріального, інформаційного суспільства; 5) слід враховувати історичний підхід до проблеми, тобто зміну об'єктів і суб'єктів у часі, появу нових законів тощо [2]. Філософія економіки з теоретико-методологічних позицій допомагає розкрити закони, що управляють розвитком виробництва, розподілу, обміну і споживання, вчить, як бути раціональним і економічно ефективним, і тому являється методологічною основою всієї системи економічних наук. Разом з тим філософія економіки враховує узагальнення і висновки конкретних економічних дисциплін, що узагальнюють економічну теорію. Взаємодія, з однієї сторони - філософської теорії з економічною, а з іншої - філософських дисциплін з економічними науками визначає розвиток економічної науки в цілому, а філософське узагальнення сучасних економічних процесів відноситься до філософії економіки. Дійсно, що кожна сфера чи галузь економіки характеризується своєрідними умовами протікання економічних процесів і потребує творчого підходу до їх розкриття, а узагальнення і висновки конкретних наук, зроблені у процесу аналізу, можуть мати певні відмінності чи особливості, що узагальнюються філософією економіки. В результаті застосування філософських категорій, принципів, методів, підходів, законів, закономірностей, тенденцій до феноменів економічного життя в контексті взаємодії загального і особливого кристалізується народження нової дисципліни філософії економіки. Саме філософія економіки повинна збагнути і осмислити перехід від менш складних до вищих форм суспільного життя та економічної діяльності. Так як основним змістом сучасної епохи являється перехід людства від індустріальної до постіндустріальної стадії цивілізаційного прогресу, що пов'язано з корінними змінами виробничих силх і виробничих відносинах, зміні місця і ролі людини у виробництві і суспільстві, то глибокі. Зміни в економічному і соціальному розвитку відображаються в економічній теорії і повинні бути осмислені філософією економіки. Економічна наука досліджує реальні процеси розвитку економічних відносин у суспільстві і теоретично узагальнює їх, розкриваючи нові процеси, що властиві інформаційній економіці і своїми узагальненнями збагачує теорію. Філософія економіки враховує глибокий перелом, який відбувається як в економічних відносинах, так і в економічній теорії, і для аналізу цих процесів використовує різноманітні економічні моделі – технічного прогресу Хікса, Харрода, Солоу, моделі підприємств різних авторів – крива Беверіджа, модель Хеншера –Оліна, теорема Стопера-Самуельсона; управління підприємством Янга, інформаційної цивілізації Абдєсева, гомеостазу та економічної рівноваги Горського, соціального організму – Бєха; аутопоєзису (самобудівництва) як складової системи пізнання зворотних зв'язків в організаціях як складних соціальних утвореннях Ватурані та Варелі [3]. Синергетика як методологія розробки філософії економіки – це розробка нової методології, яка проявляється в: 1) синтезуванні протилежних евристичних домінант і всього процесу пізнання; 2) у розвитку своєрідного стилю наукового мислення, у якому зливаються в одне єдине ціле дивергентні і когерентні, багатоваріантні та альтернативні, руйнівні і конструктивні, домінуючі і флюктуаційні, формалізовані і якісні, звичайні і девіантні особливості рухів реальних об'єктів і явищ; 3) в інтегруванні дослідницьких підходів різних наук в єдину синергетичні методологію; 4) у якісно новому розумінні хаосу і порядку і проблем виявлення і механізмів їх переходу один в одного; 5) у направленості на єдину універсалістську дослідницьку позицію і орієнтацію подолання сучасних форм традиційних розривів між реалізмом і номіналізмом; 6) у подоланні роздробленості сучасного наукового знання і спроби відтворення цілісного бачення світу; 7) у розширенні дослідницького поля сучасної науки; 8) у інтеграції наукових і нетрадиційних засобів пізнання у пошуку загальних моментів пізнання [4.с.80-85.]. Економічна синергетика розглядає внутрішню системні зміни не тільки як адаптацію до змін у зовнішньому середовищі як це робиться в класичних теоріях економічного росту, але й як спонтанний процес у гетерогенній системі, як колективна дія різнорідних по природі сил, механізмів, здатних при деяких умовах і обставинах до когерентної, узгодженої у просторі і часі дії, що має наслідком переведення системи у новий якісний стан. В теорії економічної синергетики на відміну від класичної економічної теорії, нерівновага і незворотність розглядаються як всезагальний імператив об'єктивного світу. Саме нерівновагомість розглядається як джерело розвитку. В теорії економічної синергетики, на відміну від класичної економічної теорії, нерівновагомість і незворотність розглядаються як всезагальний імператив об'єктивного світу. Економічна синергетика не відкидає стаціонарних (рівноважних) станів, але й не розглядає їх як закон економічної динаміки. Більше того, саме рівновага розглядається як «ворог розвитку», рівновага демонструє собою відсутність Філософія Нова парадигма філософії економіки ХХІ століття 25 розвитку. Звідси витікає практичний висновок – створення систем з сильними зворотними зв'язками (саморегульованих систем) не може бути метою управління розвитком в економічних системах. У теоріях економічної синергетики процес розвитку у вигляді «чорної скриньки» визначається співвідношенням сил позитивного і негативного зворотного зв'язку. Синергетична економіка представляє собою частину теорії економічної динаміки і свідчить, що хаос лежить в основі будь-якої еволюційної економічної системи. Існування хаосу ставить під сумнів точні економічні передбачення. Причиною істотних трансформацій (змін) у поведінці динамічних систем є незначні флюктуації. Виникаючи у ході розвитку у синергетичній економіці інноваційні поштовхи слід розглядати як вплив, що приводить до якісних змін системи, так як інноваційні поштовхи можуть привести спочатку до хаосу, що плавно переходить у порядок [5. с.157-163]. Економічна синергетика як методологія розвитку може бути застосовна до процесів не тільки на макроекономічному рівні, але й на рівні корпорацій, підприємств, малого

і середнього бізнесу. Економічна синергетика виходить з того, що ефективність корпоративного розвитку визначається системною сукупністю вертикальних і горизонтальних зв'язків у корпорації. Синергетичні ефекти в корпорації можуть формуватися як оптимальне співвідношення вертикальних і горизонтальних зв'язків і взаємодій, причому інструментом їх об'єднання повинні виступати місія, система узгоджених цілей, задач, конгеніальність інституційних форм, методів, інструментів і важелів управління. У малому і середньому бізнесі рушійними силами являються не тільки конкуренція і змагальність, але й кооперація, співпраця у формі аутсорсингу, контрактингу, субконтрактингу та інших проявів синергізму. Так, слабкою ланкою малого і середнього бізнесу являється інфраструктура (наукова, інструментальна, виміррювальна, інформаційна, забезпечення якості, ремонтнообслуговування тощо). Наприклад, у фондоозброєності одного робочого місця у машинобудуванні у промислово розвинутих країнах, що оцінюється у 0,5-2,5 млн. дол., більше половини складає вартість інфраструктурного забезпечення основного технологічного процесу. Забезпечити таку фондоозброєність малі підприємства аддитивно не можуть, а колективно можуть. Для колективного розвитку потрібна не тільки конкуренція, але й синергетична взаємодія елементів, що складають систему [6.с.24-39.]. **Висновок** розпочате XXI століття буде доленосним для України, яка знаходиться у точці біфуркації: або прорив у майбутнє, або деградація. Для прориву у майбутнє необхідно багато ресурсів, у тому числі такі ключові компетенції, як економічна синергетика і синергетичний менеджмент, тому задача – якомога швидше оволодіти цими компетенціями. Інституційно – синергетичний метод формування синергетичних ефектів на стратегічних (тригерних) напрямках розвитку - ось яким повинен бути асиметрична відповідь України на виклики і загрози XXI століття. Україна не повинна залишатися у полоні фетишів і міфів відживаючого минулого. Найважливіша задача політичного керівництва і бізнес-еліти країни відтворити національну інноваційну систему України (НІС). Національна інноваційна система України повинна ліквідувати інституційні і організаційні розриви між фундаментальною, прикладною, галузевою, освітянською і заводською секторами економіки; сконцентрувати увагу на стратегічних напрямках інноваційного розвитку необхідні фінансові і кадрові ресурси; розвинути дослідження у пріоритетних секторах економіки, подолати розрив між наукою і виробництвом. Національна інноваційна система України – ключ вий інституту розвитку і забезпечення майбутнього країни.

Список використаних джерел

1. Экономическая теория на пороге XXI века. URL://<https://altairbook.com/books/1067537-ekonomicheskaya-teoriya-na-poroge-xxi-veka--5-neoekonomika.html>
2. Берталанфи Л. История и статус общей теории систем. С.20-38. URL://https://7promeniv.com.ua/images/MetodologichniPidhody/Bertalanffy_Articles.htm
3. Бузгалин А.В., Колганов А.И. Политическая экономия и экономическая политика. Рынок. Капитал. Общество. URL://<https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-ekonomiya-i-ekonomicheskaya-politika-rynok-kapital-obschestvo>
4. Григорян А.Л. На пути к «новой экономике»: концепции инновационного развития России // Государство и общество. Москва, 2005. С.80-85.
5. Григорян А.Л. Проблемы определения понятия «новая экономика» // Экономика и менеджмент: ученые записки. С.157-163.
6. Евстигнеева Л., Евстигнеев Р. От стандартной экономической теории к экономической синергетике // Вопросы экономики. 2001. № 10. С.24-39.